

BOOK REVIEWS

Hatim, Basil & Jeremy Munday (2004). *Translation: An advanced resource book*. Abington, Oxon: Routledge. 373p.

Met *Introducing Translation Studies: theories and applications* (2001), bewees Jeremy Munday al dat het perfect mogelijk is om een toegankelijke inleiding in de vertaalwetenschap te schrijven waarin theorie en praktisch denken harmonieus met elkaar worden gecombineerd. Na een definitie van de basisconcepten, een inleiding en een beschouwing van de verschillende theorieën die het denken rond vertalen hebben gevormd, nodigt Munday de lezer in elk hoofdstuk uit om zelf verder te denken aan de hand van een case study en verscheidene discussietopics en praktische, open vragen. In *Translation: An advanced resource book*, drijven Jeremy Munday en Basil Hatim deze aanpak nog verder door. Niet alleen biedt het boek een uitgebreider en – zoals de titel aangeeft – meer gevorderd overzicht van de belangrijkste evoluties binnen de vertaalwetenschap, ook trachten de auteurs om de theorie nog vaker en systematischer in de praktijk om te zetten aan de hand van talloze vertaal oefeningen en tal van andere taken om de lezer vertrouwd te maken met de principes van de verschillende theorieën en hem toe te laten die voor zichzelf kritisch te evalueren.

Translation: An advanced resource book werd gepubliceerd binnen de Routledge Advanced Linguistics reeks, een serie die gericht is op een doorgedreven studie van verschillende gebieden binnen de Engelse taal en de Toegepaste Taalkunde. Een van de bijzondere kenmerken van het boek – en bij uitbreiding van de hele reeks – is zijn driedelige structuur. Het telt 14 hoofdstukken, die elk in drie afzonderlijke delen op een ander niveau en met een ander doel voor ogen worden behandeld.

Deel A kreeg de naam *Introduction* mee. Hierin worden de kernbegrippen en –ideeën geïntroduceerd en aan de hand van voorbeelden en praktische toepassingen concreet gemaakt. Bovendien worden specifieke termen (bijv. translationese, Minimax, localisation,...) afzonderlijk gedefinieerd en gesitueerd in zogenaamde ‘concept boxes’.

Deel B of de *Extension*, kan worden beschouwd als een soort *reader* waarin de thema’s die in Deel A werden behandeld, opnieuw aan bod komen via (uittreksels uit) invloedrijke teksten uit het vakgebied die in hun context worden geplaatst en waarvan wordt nagegaan wat hun precieze bijdrage is geweest tot de ontwikkeling van dat vakgebied.

Deel C (*Exploration*) is als het ware het werkgedeelte, dat erop gericht is om de kennis die in de twee eerste delen werd verworven uit te diepen aan de hand van complexere voorbeelden, vragen en taken om de lezer zo actiever te betrekken bij het onderwerp en hem aan te moedigen om zelf verder onderzoek te voeren.

De idee achter deze structuur is dat het boek zo op verschillende manieren kan worden gelezen. Enerzijds kan de lezer het boek lineair doornemen en deel per deel de verschillende thema’s afwerken, anderzijds kan het ook thematisch worden gelezen en kan hoofdstuk 1 eerst in Deel A,

B en C worden gelezen, vooraleer hoofdstuk 2 wordt aangevat. Met name door de vele verwijzingen naar eerdere taken en teksten, blijkt deze tweede methode naarmate het boek vordert, af en toe voor problemen te zorgen. Zo word je verondersteld om vooraleer je Hoofdstuk B10 (187) leest, “terug te kijken” naar taak A14.2 die je bij een thematische lectuur nog niet hebt behandeld. Maar mits wat extra inspanning is deze methode even bruikbaar als de lineaire en m.i. zelfs te verkiezen, aangezien heel wat van de concepten die in Deel A worden gedefinieerd pas echt hun volle betekenis krijgen na het lezen van de teksten in Deel B waaraan ze werden ontleend. Zo worden in Hoofdstuk A4 (30) de 7 vertaalprocedures volgens Vinay en Darbelnet opgesomd zonder de minste uitleg, terwijl het op definities en verduidelijking aan de hand van voorbeelden wachten is tot de tekst van de twee auteurs zelf in B4 (148).

Het boek telt zoals gezegd dus 14 hoofdstukken die de evolutie van de vertaalwetenschap van de jaren '50 van de vorige eeuw tot nu behandelen. Na de definitie van vertaling en vertaalwetenschap aan de hand van respectievelijk Jakobson en Holmes in Hoofdstuk 1 en een inleidend hoofdstuk over vertaalstrategieën, waarbij hoofdzakelijk de ‘letterlijk vs. vrij’ polariteit wordt besproken en in vraag gesteld, komen in Hoofdstukken 3 tot 5 de vroegere, meer linguïstisch georiënteerde theorieën aan bod. Hoofdstuk 3 definieert het begrip *unit of translation* en gaat na hoe deze vertaaleenheid is geëvolueerd van afzonderlijke woorden tot lexicologische eenheden en *units of thought*. Hoofdstuk 4 behandelt op zijn beurt shifts in vertaling. Vertrekkende van de *langue* en *parole* van de Saussure en aan de hand van voorbeelden in 4 talen waarmee de termen *formal correspondence* en *textual equivalence* (Catford) worden verklaard, komen de auteurs tot een definitie van het begrip *translation shift* zelf. Verder worden ook de termen compensatie, verlies en winst kort aangestipt. In Hoofdstuk 5 komen we terecht op het terrein van de betekenisanalyse en de semantiek. Het verschil tussen Nida's referentiële en connotatieve betekenis wordt besproken en aan de hand van voorbeelden worden begrippen als semantische structuuranalyse, hiërarchische structuur, hyponiem en hyperoniem verduidelijkt. In deel C van dit hoofdstuk wordt dieper ingegaan op collocaties, concordantie en het belang van corpora.

Hoofdstukken 6 tot 11 bewegen enigszins weg van de strikt linguïstische aanpak en nemen naast de tekst elk vanuit een andere invalshoek ook het belang van de context onder de loep. Hoofdstuk 6 belicht de begrippen formele en dynamische equivalentie en kijkt voor een eerste keer naar de rol van de ontvanger in het vertaalproces. Hoofdstuk 7 introduceert de term pragmatiek en vraagt zich af hoe de equivalentie in het vertaalproces kan worden bereikt, meer bepaald: welke beslissingen neemt een vertaler en waardoor worden die beslissingen ingegeven. In Hoofdstuk 8 verschijnt naast de tekstuele, de cognitieve dimensie op het toneel en wordt gekeken naar het belang van de relevantietheorie in vertaling. Hoofdstuk 9 en 10 keren weer terug naar het tekstuele en belichten het pragmatische belang van teksttype en register, terwijl in Hoofdstuk 11 het thema dat algemeen werd

behandeld in Hoofdstuk 4, met name de shifts in vertaling, specifiek wordt toegepast op veranderingen in teksttype, genre en discourse.

De onderwerpen die aan bod komen in Hoofdstuk 12 en Hoofdstuk 13 zijn gebaseerd op socio-culturele studies en dus van een ietwat andere orde. Hoofdstuk 12 (*Agents of Power in Translation*) kijkt naar de krachten die van buitenaf de vertaling kunnen beïnvloeden en meer specifiek hoe een lezer, auteur of vertaler bij het lezen of maken van een vertaling kunnen worden uitgesloten. Ook de vraag welke betekenis ethiek heeft in vertaling komt kort aan de orde. Hoofdstuk 13 zit min of meer op dezelfde lijn als hoofdstuk 12 en behandelt ideologie. Als antwoord op de vraag hoe ideologie vertaling kan beïnvloeden, wordt ingegaan op gender in vertaling en op het postkolonialisme.

Het laatste hoofdstuk is een beschouwing op de plaats en de rol van vertaling in het informaticatijdperk. Recente begrippen zoals localisatie en globalisering worden gedefinieerd, en ook de relatie vertaler vs. machine en het belang van elektronische corpora in vertaling komen aan bod.

Terwijl deze 14 hoofdstukken op zichzelf al een overzichtelijk en volledig beeld geven van hoe het denken over vertalen sinds het midden van de vorige eeuw is geëvolueerd, krijgen we achteraan in het boek voor elk hoofdstuk nog een aantal nuttige referenties voor wie zich verder wil verdiepen in de materie. Bovendien werd ook een uitgebreid alfabetisch glossarium opgenomen, met om en bij de 300 termen uit de vertaalwetenschap, linguïstiek en socio-culturele wetenschappen. De termen uit dit glossarium zijn voor het gemak van de lezer in het boek zelf vetgedrukt.

Hoewel dit glossarium een van de sterke punten is van het boek, ligt net hier ook een van de (kleine) pijnpunten. Voor de definitie van een aantal termen, moet je namelijk te rade gaan bij andere begrippen, die niet altijd de nodige verheldering bieden. Zo word je bij 'semotactic' verwezen naar 'context', waar als definitie "the other lexical items that occur before and after the word" staat; of krijg je in de definitie van 'content' – "the level of lexical and **semantic** meaning of an expression" – de verwijzing naar 'semantics' wat dan wordt gedefinieerd als "the study of meaning". Ik vermoed dat dit, zeker voor de minder ervaren lezer of student, niet altijd de gewenste klaarheid schept. Een ander element waarbij sommigen misschien de wenkbrauwen zullen fronsen, is het feit dat bij veel tekstfragmenten die worden gebruikt in voorbeelden of taken het origineel ontbreekt. In plaats daarvan wordt gewerkt met een letterlijke 'back translation' in het Engels. Dit vereenvoudigt voor de linguïstische hoofdstukken misschien een vergelijking met de officiële Engelse vertaling, maar men had die 'back translation' net zo goed naast het origineel kunnen opnemen, zeker in een boek over vertaling.

Afgezien van een mogelijke discussie over waarom bepaalde auteurs in het readergedeelte de voorkeur kregen op andere, is dat m.i. de enige echte kritiek die er op dit boek te geven is. In de inleiding stellen de auteurs zich een ambitieus doel door te schrijven dat dit werk bestemd is voor (laatstejaars)studenten vertaling of toegepaste taalkunde, beginnende onderzoeks-

medewerkers, professionele vertalers die willen weten welke theorie er achter de praktijk die zij beoefenen schuilgaat en meer ervaren onderzoekers die in het werk nieuwe nuttige inzichten en onderzoeksobjecten kunnen vinden. Ik denk dat dit doel ruimschoots wordt bereikt. Voor studenten en vertalers is het een degelijk basiswerk waarin ze alle essentiële ideeën, begrippen en theorieën vinden uit dit nog jonge vakgebied, onderbouwd met voldoende praktische toepassingen om hen actief bij het lees- en leerproces te betrekken. Beginnende onderzoekers krijgen enerzijds een ruim overzicht van wat er al bestaat met heel wat bijkomende referenties naar meer diepgaande lectuur en anderzijds voldoende kritische feedback aan de hand van de vragen en discussiepunten die worden voorgelegd, terwijl de ervaren onderzoekers vooral in Deel C waarschijnlijk meer dan één aanzet zullen vinden tot nieuwe onderzoeken. En misschien zijn de auteurs nog wel te bescheiden geweest in hun doelstelling, want ook docenten vertaling en vertaalwetenschap zullen in de vele theoretische en praktische toepassingen van dit werk heel wat mogelijkheden voor nieuw materiaal kunnen vinden.

Gert Vercauteren – Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken, Hogeschool Antwerpen

Meylaerts, Reine (2004). *L'aventure flamande de la Revue Belge. Langues, littératures et cultures dans l'entre-deux-guerres*. Bruxelles: Peter Lang. 399 p.

L'aventure flamande de la Revue Belge aborde d'une manière originale les contacts interculturels intra-belges durant l'entre-deux-guerres: en examinant de près les pratiques discursives et les traductions à l'intérieur de la *Revue Belge* (1924-1940). L'étude de Reine Meylaerts, issue d'une thèse de doctorat soutenue à la Katholieke Universiteit Leuven, fait partie de la collection *Documents pour l'Histoire des Francophonies*, qui publie des travaux consacrés à l'émergence et à la reconnaissance des littératures francophones.

Dans l'introduction (p.17-59), l'auteur explicite clairement l'objet et le contexte littéraire et socio-politique de son ouvrage, ainsi que le corpus et la méthode envisagés. D'entrée de jeu, elle rappelle la question identitaire de la production littéraire francophone en Belgique ainsi que celle de l'autodéfinition des lettres francophones. Les deux questions affleurent non seulement au sein du discours sur les relations littéraires avec Paris, mais également dans celui qui porte sur les relations intralittéraires en Belgique même. Meylaerts souligne à quel point ces dernières se révèlent problématiques: tour à tour sont mis en œuvre des critères de partage linguistique et géographique. Le champ littéraire francophone et la société belge de l'entre-deux-guerres sont brièvement analysés. Le corpus abordé comprend tous les

textes liés à “la Flandre” (y compris les signifiants “Flandre”, “Flamand”, “flamand”...) qui ont paru dans la *Revue Belge*. L’année 1935 marque le terminus *ad quem* de l’étude, étant donné que les traductions d’auteurs flamands néerlandophones se raréfient, voire disparaissent après cette date.

L’étude se veut une démarche comparative de type systémique inspirée de la théorie des champs de Pierre Bourdieu et de la théorie du polysystème d’Itamar Even-Zohar, et prenant les Études Descriptives de la Traduction (DTS) comme méthode pour l’analyse des traductions. Les DTS s’attachent en priorité à la reconstruction de la place et des fonctions des traductions au sein de la culture-cible. En outre, l’auteur tient compte avec finesse des extensions critiques apportées à cette méthode par Clem Robyns (1992). Ce dernier a d’ailleurs défini l’“Autre” en référence à un “Soi”, à un “Nous”: notion relationnelle qui servira de base à l’analyse des pratiques discursives proprement dites. Enfin, pour rendre compte du destinataire, Meylaerts s’appuie sur la théorie de la réception de Hans Robert Jauss, bien que les effets concrets de cette théorie ne soient guère détaillés au long de l’étude.

Le premier chapitre (p.61-99) est consacré à la présentation de la *Revue Belge*. L’auteur fait le point sur les dix-sept années d’existence de la revue, présente son directeur politique, Paul Tschoffen, son directeur littéraire, Pierre Goemaere, examine les aspects matériels, le programme, le public visé. La première partie d’un numéro type contient des articles de fond, tandis que la seconde est réservée à diverses chroniques. La *Revue Belge* se profile comme “une revue d’intérêt général couvrant divers domaines sociétaux” (p.75) et ne se veut donc ni proprement littéraire ni proprement politique. L’auteur constate cependant une nette préférence pour les contributions littéraires. La *Revue Belge* tente en tant que “grande revue nationale” de participer à l’élan patriotique de l’entre-deux-guerres. Le public visé est belge, francophone monolingue et non-spécialisé en la matière. Meylaerts ne manque pas de mettre méticuleusement en relief les profils politique et littéraire de la revue, qui est d’obédience catholique et conservatrice. Elle termine le dossier par un aperçu de la littérature traduite au sein de la *Revue Belge*, jetant ainsi le pont vers les chapitres analytiques.

Ces chapitres forment ensemble deux volets: le premier comporte les résultats de l’examen des pratiques discursives ayant trait à “la Flandre”; le deuxième concerne l’étude des traductions à proprement parler. Les résultats du premier volet sont regroupés en trois sections: le discours artistique, où l’art “flamand” est considéré comme de l’art “belge”, le discours politique, où la Flandre et la question linguistique ont été très longtemps passées sous silence en vue de la défense de l’unité nationale (chapitre deux, p.101-132), et le discours littéraire, qui est étudié longuement dans le troisième chapitre (p.133-182). L’examen révèle que beaucoup d’œuvres littéraires passées en revue s’inscrivent dans le Mythe nordique (Klinkenberg 1981): elles agencent langue française et inspiration flamande. Les traductions en français d’auteurs flamands néerlandophones témoignent toutes de la supériorité lin-

guistique et culturelle du français. Il suffit que le terme flamand renvoie à la langue néerlandaise pour qu'il soit chargé de connotations négatives. Par le choix réfléchi de récits qui mettent en scène les milieux flamands campagnards et pittoresques, la Flandre néerlandophone est présentée comme un univers avant tout populaire.

Dans les chapitres quatre (p.183-255) et cinq (p.257-341), l'analyse discursive est mise en relation avec celle des traductions et des stratégies de traduction proprement dites. Le quatrième chapitre traite des traductions de Cyriel Buysse et de Maurits Sabbe par André De Ridder: elles appartiennent à la phase initiale de la revue (1924-1925). Les conclusions auxquelles aboutit l'auteur sont révélatrices. Les stratégies de sélection des traductions tiennent à l'insertion sociospatiale de l'histoire: soit elles visent à montrer une Flandre arriérée, pauvre, par moments truculente ou breughelienne, mais toujours monolingue néerlandophone; soit elles souhaitent représenter la Flandre des classes moyennes bilingues, où le français sert de tremplin social par excellence. André De Ridder évite l'emploi de flandricismes, de belgicismes et d'une langue dialectale ou régionale. Il recourt au français populaire et familier dans les prises de parole des personnages d'origine sociale plutôt modeste. Mme Neel Doff fournit un travail plus poussé sur la langue française en renversant son ordre syntaxique logique.

Le cinquième chapitre aborde dans le détail les traductions d'œuvres d'Ernest Claes et d'August Van Cauwelaert par le traducteur Roger Kervyn de Marcke ten Driessche pendant les années 1929-1932. Les stratégies de sélection demeurent les mêmes: les traductions documentent la vie des classes populaires campagnardes ou celle des classes moyennes. Le succès des traductions de Kervyn est dû, d'après Pierre Goemaere, à leur caractère "simplement flamand". Le traducteur mélange à son gré les registres langagiers: il oppose le littéraire au populaire et n'hésite pas à augmenter le nombre des expressions populaires par rapport à l'original. Cette baisse générale du niveau de langue dépasse la seule catégorie des dialogues. Meylaerts remarque en plus que Kervyn, par amour pour la langue française, procède à des interventions syntaxiques. Il sépare rigoureusement les discours direct, indirect et indirect libre.

L'analyse des traductions, bien structurée, est précédée d'un condensé pertinent des données biographiques des acteurs (des traducteurs aussi bien que des auteurs), assorti d'extraits tirés de leur correspondance personnelle. L'ordre chronologique de l'étude implique la présentation successive, en cours de route, des caractéristiques essentielles des processus examinés: "cet ordre fera appel à la patience du lecteur" (p. 58). Reine Meylaerts dresse régulièrement le bilan et résume les aspects les plus frappants de sa recherche. Dans ces bilans, elle élargit la problématique en renvoyant à des 'consœurs' de la *Revue Belge*, telles que la *Renaissance d'Occident* et la *Revue Générale*.

Dans la conclusion générale (p.343-353), l'auteur tient un plaidoyer pour des études comparatistes intra-nationales en Belgique et ailleurs. Le livre se termine par un répertoire bibliographique étendu. À l'évidence,

Reine Meylaerts offre au lecteur et au chercheur un travail précieux et remarquable en tous points.

Bibliographie

- Klinkenberg, Jean-Marie (1981). “La production littéraire en Belgique francophone. Esquisse d’une sociologie historique”. *Littérature* 44, 33-50.
- Robyns, Clem (1992). “Towards a Sociosemiotics of Translation”. *Romanistische Zeitschrift für Literaturgeschichte/Cahiers d’Histoire des Littératures Romanes* 1(2), 211-226.

**Karen Vandemeulebroucke – Romaanse taal- en letterkunde
K.U.Leuven Campus Kortrijk**

Orero, Pilar (ed.) (2004). *Topics in Audiovisual Translation*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins. 225 p.

Topics in Audiovisual Translation is a collection of 14 essays on issues related to Audiovisual Translation (AVT), a field of study described by Pilar Orero, the book’s editor, as one of the most dynamic fields of (contemporary) Translation Studies (TS). As Adrián Fuentes Luque pointed out in his book review in *LA NS* 3/2004, “Spain is arguably one of the main superpowers as far as AVT research is concerned, with a wealth of publications over the past few years”(315). In this respect *Topics in Audiovisual Translation* can be regarded as yet another invaluable entry in Spain’s growing list of publications on AVT. The collection of essays consists of contributions from Spanish and non-Spanish scholars, researchers and professionals alike.

Each of the articles has been contextualised by its placement in one of the five headings under discussion in the book: (1) professional perspectives, (2) AVT theory, (3) ideology and AVT, (4) teaching AVT and (5) AVT research.

Chapter 1 consists of two articles and is concerned with some of the professional challenges faced by those working in the fields of dubbing and subtitling. In the first article Xènia Martínez discusses the many stages in the dubbing process in Spain and highlights the individual basis on which this dubbing work is carried out despite necessary team formation in this process. In the second article Diana Sánchez sheds light on the lack of any standardised methods and/or procedures in the subtitling process by describing the strategies used in her company along with their advantages and pitfalls.

Chapter 2 turns to AVT theory and consists of three articles. In the first article Jorge Díaz Cintas aims to create an operational conceptual AVT framework using the existing theoretical framework known as Descriptive

Translation Studies (DTS) and he does this by applying a series of DTS concepts to the field of AVT. In the second article Frederic Chaume turns his attention to the phenomenon of synchronisation approaching it from “all perspectives”, i.e. historically, culturally, pedagogically, etc. The third article in this chapter deals with the classification of subtitles taking into account previous studies by established scholars. In doing so its author, Eduard Bartoll, tries to set out new parameters adapted to today’s developing subtitling industry.

Chapter 3 is dedicated to ideology and AVT. In this chapter Rosa Agost takes a look at the norms used in dubbing practice in Spain. The article deals with the various norms and examines, for example, the (external) considerations conditioning dubbing practice, and also the intervening factors. In addition, Agost also sheds light on the positions opted for by translators when faced with particular translations. The second article is one by Henrik Gottlieb and it considers the politics of subtitling from both academic and economic perspectives and how the translation politics influence linguistic and cultural diversity.

Chapter 4 turns to the pedagogical aspect of AVT and investigates topics related to the teaching of AVT. Aline Remael’s article focuses on the study of film dialogue and this from an AVT perspective. Remael highlights the benefits future subtitlers would gain from spending more time and effort on film narrative analysis. Josélia Neves, on the other hand, turns to acquired language skills and language awareness as a result of attending subtitling courses and tries to explain this development as the result of two elements: translation and audiovisuals. The last contribution in this chapter is a joint effort (Miquel Amador, Carles Dorado and Pilar Orero) presenting the online possibilities for learning AVT (e-AVT). The need for practical and theoretical reflection in this respect has grown from both the e-learning camp and the AVT camp and the aim of their joint labour is to design, create and set up an e-AVT university postgraduate course.

Chapter 5 concludes this collection of essays and looks at AVT research. In her contribution Francesca Bartrina focuses on the translated product and more specifically on possible areas of research for AVT. Yves Gambier turns to film adaptation and to the various forms and directions film adaptation can take using the term ‘tradaptation’ to accommodate for the many shifts and changes, transformations and adaptations. In her article Eva Espasa takes a closer look at the documentary analysing this ‘hybrid protean genre within Film Studies’ and disposing of some myths often associated with this genre. In the last contribution in this chapter Vera Santiago describes the closed subtitling system in use in Brazil and the necessary adjustments required by the needs of the country’s deaf community.

On the whole, this collection of essays can be said to be a noteworthy contribution to the already existing publications on AVT and this because of several features, the strongest of which being the way it manages its broad aim. Where other publications sometimes lose their grip when covering a broad subject matter by making impossible promises or by selecting publi-

cation titles which actually do not live up to the expectations created, this collection of essays achieves exactly what its editor set out to achieve, i.e. to offer additional insights into AVT on the academic levels of teaching and researching. The five major topics under discussion in the book are relevant to the development of AVT as an independent field of study whilst at the same time furthering and enriching the development of Translation Studies (TS) from both a theoretical and a practical point of view.

One drawback, however, is the editor's choice of publication language. Of the 14 articles in the book, 13 have been written in English and one in French. Although this is not a problem *per se* (for those with any knowledge of written French) to me this does have an 'isolating' effect and maybe it would have been wiser to have all the articles published in the same language or to opt for a more varied linguistic 'melting pot' using several of the major European languages.

The collection of essays is accessible to AVT scholars and lay people alike although some of the essays require some conceptual knowledge. Most of the AVT jargon used can be understood from its context and in those few instances where clarification might be required for newcomers to the field this is generally given in a clear and concise fashion.

AVT offers many roads for the future and *Topics in Audiovisual Translation* paves the way for some of these roads to be investigated in greater detail.

Jimmy Ureel – Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken, Hogeschool Antwerpen.

Qvale, Per (2003). *From St. Jerome to Hypertext. Translation in Theory and Practice*. Translated by Norman R. Spencer. English Language Revision by Linda Sivesind and Kirsten Malmkjaer. Manchester: St. Jerome. 293 p.

Per Qvale's book *From St. Jerome to Hypertext* presents itself as a relatively concise survey of all things important in contemporary translation studies, *Übersetzungswissenschaft*, as well as in the histories of both, discussing quite a few other topics of tangential relevance along the way. Qvale holds a PhD in literature, but he is especially known for his well-nigh gargantuan efforts as a literary translator, from English, German and Swedish into Norwegian (the blurb mentions "nearly a hundred books"). Given one of Wolf Biermann's "translator's Ten Commandments", which are reproduced by way of conclusion, and notwithstanding the fact that the monograph includes a chapter on "translating oneself", it seems fitting that this Norwegian text has been translated by someone else into English. In

Biermann's happy phrase, it is imperative that the translator "learn the language [he] already knows: [his] own".

The majority of the subjects tackled by Qvale are familiar to translators and translation theorists alike: there is an interesting chapter on the quarrels (and attempts at reconciliation) between translation "scientists" (who are nearly *accused of* formalism, systematicity and empirical design) and advocates of translation studies (favoring a much more contextualized approach and zeroing in on, e.g., problems of intercultural translation) as well as a chapter on the relation between the author and the translator. The latter takes up rather thorny issues such as the "voice" and "vision" of an author/text and even touches upon the non-linguistic behavior of human beings and the ways in which these can affect a translator's effort. The book also contains an extensive discussion of the challenges posed by word play and language games, including an evaluation of "translationese" and a case study of a rather complicated translation assignment: the translation of Kurt Tucholsky's novel *Schloss Gripsholm*, which is full of puns and intercultural jokes, but which also plays on the difference between German and Swedish, and features Swedish characters who translate themselves into a German mixed with Swedish idioms. Qvale: "How then could the Swedish translator avoid absurdities, keep the narrative illusion afloat – and on top of that convey the humour and the intralingual and interlingual playfulness?" It is not the only question in the book whose eloquence surpasses the unsatisfactory quality of the subsequent answer.

The fourth chapter, aptly titled "Syntax – A Chapter All of Its Own", digs into wide-ranging discussions about the relationship between syntax and thought. It deals with the "hypotactician" Franz Kafka, the stylistic pirouettes of Robert Musil and Marcel Proust's "meditative glance" and "probing thoughts", as well as paying attention to Sheldrake's "morphic fields" (rather vaguely defined as governing "the development of species and individuals, in the sense that something that has once arisen and has established itself as a habit, is carried further through such morphic fields"). Cultural biotopes, correlates and co-ordinates as well as national characters (together with the relative intranslatability of proper names) give Qvale the opportunity to tackle Lakoff and Johnson's cognitive theory of metaphor, as well as a reason to flood the reader with cultural detail, including a discussion of the names of meals in Norwegian, French, German and Danish, as well as the difference between Swedish *smörgasbord* and Norwegian *julebord*.

This fifth chapter is without any doubt one of the more practice-oriented sections, while the sixth offers a very theoretical digression about understanding, meaning, interpretation and the hermeneutical circle. The theoretical conceptualizations and/or vagaries end with a careful consideration of the concept of equivalence as the link between philosophical discussions about the nature of meaning and the practice of translators, quoting HjØrnager Pedersen at length: "The basic difficulty is (...) to find objective criteria for an 'adequate' or 'equivalent' translation. Translation does not

exist in a vacuum, but is always adequate or equivalent in relation to a given audience in a given situation.” The final chapter tries to gauge scientific progress in cognitive studies of the phenomenon of translation, describing “the black box” and its “headaches and gut feelings”, as well as the value and problems of introspection, to end with some thoughts about technological innovations (“from eraser to spell checker” and “from hand-writing to hypertext”) and its effects on current translation practices - be it that the choice between writing in longhand and using a word processor evaporates in a cliché: “All that can be said about this is that temperaments and preferences differ”.

And that is perhaps the main problem of the book: despite its scope, its elaborate review of a good deal of contemporary literature on translation (and many other things, including lots of deconstructive material, as well as criticism thereof) and its many good examples of concrete problems, it all too often gets bogged down in self-evident generalizations that occasionally verge on the tautological. Paragraphs start with obvious observations such as this one: “Good conference interpreters command respect; occasionally their *code switching* proceeds with incomprehensible speed, fluency and repetition”. Or take the following quote, borrowed from one of the less imaginative passages by an otherwise relevant author: “The original is a translation insofar as ‘all communication is translation’, as George Steiner puts it.”

Matters get worse when inaccuracies start to crop up, such as in the intro to the syntax chapter, in which the author states that the “phenomenon of syntax serves as a focus for a discussion of developments in modern linguistics, from Chomsky to transformational generative grammar” (Chomsky is the father of TGG, which makes this sentence a decidedly odd one). In addition, and in another domain, it is simply not true that “Shakespeare’s original text is treated reverently even in the most extreme screen adaptations of his dramatic works.” And while Samuel Beckett did indeed have enormous trouble to get his work published with an English publisher, that is certainly not the only reason why this profound thinker and translator chose to write in French. Nonetheless, Qvale notes: “And why *did* Beckett write in French when he was Irish? Because he was rejected by forty English publishers!”. Apart from these shortcomings, it is unfortunate that some of the chapters suffer from haphazard structuring and overly elaborate digressions, which make *From St Jerome to Hypertext* a valuable, personal, but somewhat quirky and at times also rather impromptu overview of translation theories and practices.

Bert Bultinck – Hoger Instituut voor Vertalers en Tolken, Hogeschool Antwerpen

Sales Salvador, Dora (2004). *Puentes sobre el mundo. Cultura, traducción y forma literaria en las narrativas de transculturación de José María Arguedas y Vikram Chandra.* *Perspectivas hispánicas.* Bern: Peter Lang. 677 p.

Puentes sobre el mundo se presenta al lector como una investigación doctoral, género del que tiene todas las características, al ser un trabajo coherente, bien documentado y extenso. Su autora, Dora Sales Salvador, enseña en la Universidad Jaume I, de Castellón (España), donde la traducción ocupa un lugar privilegiado en los planes de estudios. Como queda anunciado en el prólogo, la investigadora no se conforma con analizar dos importantes novelas transculturales enmarcadas en un contexto poscolonial, a saber *Los ríos profundos* (1958) del peruano José María Arguedas (1911-1969), el caso más emblemático de transculturación en la narrativa latinoamericana, y *Red Earth and Pouring Rain* (1995) del escritor anglófono hindú Vikram Chandra (°1961), sino que se plantea desarrollar una propuesta de teorización interdisciplinaria que permita comprender a fondo el funcionamiento de esta producción literaria, y las posibilidades de comunicación intercultural que ofrece.

Partiendo de las nociones de transculturación forjadas en la antropología y la crítica literaria latinoamericanas – la “transculturación” del antropólogo cubano Fernando Ortiz y del crítico literario uruguayo Ángel Rama, la “antropofagia” de los brasileños Oswald de Andrade y Haroldo de Campos – que proveen soluciones creativas y combativas ante la contradicción inherente al encuentro intercultural, Sales Salvador llega a formular su definición del fenómeno (“La transculturación narrativa es un fenómeno de transferencia o transitividad intercultural que permite vincular lo propio y lo ajeno” (68)) – y su hipótesis de trabajo: en un ámbito de descolonización, autores bilingües (castellano/quechua) o multilingües (inglés/hindi/lenguas regionales indias) crean en una lengua de procedencia europea (castellano para Arguedas, inglés para Chandra) impuesta por el colonizador y en un género literario occidental (la novela) que los obliga a un complicado esfuerzo de apropiación y reescritura. La investigadora postula, además, que este proceso constituye un acto de traducción, ya que en el tránsito entre su cultura y la novela, el sustrato oral (que, en el caso de Arguedas, se exterioriza en la cosmovisión quechua con sus canciones populares y bailes; y que, en el de Chandra, proviene de teorías estéticas sánscritas y de la narración épica india) les sirve a los autores como sustento identitario y poético al permitirles elaborar una estética alternativa a la ortodoxia aristotélica.

El estudio se compone de cuatro capítulos, precedidos por una introducción sobre la relevancia del concepto de cultura. En el primer capítulo, se abordan el concepto de transculturación presente en el objeto de estudio, y el corpus seleccionado. Antes de proceder al análisis propiamente dicho de las dos novelas y de la dinamicidad del polisistema cultural que vehiculan, Sales Salvador construye, en el segundo capítulo, el marco conceptual y

metodológico de su trabajo, pasando revista a numerosos enfoques críticos, en su gran mayoría recientes, que podrían resultar instrumentos válidos a la hora de interpretar y situar estas praxis literarias tan diferentes de las canónicas y sumamente complejas en las que se fusionan legados culturales, como son el posformalismo bajtiniano, la semiótica de la cultura, la teoría de los polisistemas del israelí Even-Zohar, las teorías poscoloniales, la literatura comparada intercultural, la etnoliteratura surgida en el seno de la antropología, los estudios de traducción y los estudios culturales. El conjunto de estas corrientes no ha sido elegido al azar, y mantiene un sabio equilibrio entre la concepción humanista y la antropológica del concepto de cultura, discutidas en la introducción. Finalmente, la autora se decide por una perspectiva integradora comparatista e interdisciplinaria, y se alinea con una concepción sistémica de la producción cultural. Cabe precisar, sin embargo, que se trata aquí del “nuevo paradigma” de la literatura comparada, o sea que no se parte de contactos de hecho entre autores u obras, sino de similitudes entre sistemas literarios, como ocurre en los casos del peruano Arguedas y del hindú Chandra, entre cuyas novelas no existen lazos directos sino únicamente puntos de convergencia de índole teórica y textual.

En el tercer capítulo, se explora cómo desde la interacción estas literaturas transculturales reelaboran una lengua y un género, es decir, cómo los dos autores han sabido dar forma a su transculturación narrativa. A la hora de descubrir la dinámica que sigue el polisistema en el que nacen esas narrativas, Sales Salvador se centra en tres aspectos que vertebran su configuración: la opción translingüística o la copresencia de más de un código lingüístico (el problema de la adecuación del castellano o del inglés para narrar el mundo andino o hindú, que se plasma esencialmente a nivel temático en estas dos obras), la elaboración genérica (las narrativas de transculturación vinculan el género occidental por excelencia de la novela con el rito oral de sus culturas indígenas, introduciendo en el seno de aquél elementos épicos procedentes de éste) y la traducción cultural.

Llama mucho la atención el papel fundamental, de “fuerza moldeadora”, que Sales Salvador otorga a la traducción en la formación y el desarrollo de estas narrativas de transculturación, que surgen como respuesta ante el heterogéneo encuentro cultural, o sea, como traducciones de un universo marginalizado al espacio central del polisistema de cultura. La traducción aparece aquí como una estrategia dinámica que permite acceder al centro de un polisistema. En definitiva, esta literatura, fruto de un trasvase traductor, es literatura traducida producida por sujetos que viven permanentemente en la traducción. No es exagerado decir que, en estos textos originales, “algo ya ha sido traducido por los autores” (336), situación que motiva un replanteamiento de las nociones elementales del proceso traductor y de las dicotomías entre lengua original y lengua traducida.

El último capítulo contiene una lectura detallada de varias escenas clave de las dos obras del corpus, que constituyen verdaderas encrucijadas interculturales. Sales Salvador concluye diciendo que la narración transcultural apunta a una discursivización de resistencia ante la hegemonía occi-

dental y a una visibilización cultural - discursivización que, si bien conlleva una fuerte problemática lingüística e identitaria, articula, simultáneamente, un proyecto de comunicación intercultural. Siguiendo a la investigadora Silvia Albertazzi, Sales Salvador sostiene que la producción literaria poscolonial ha entrado en su tercera fase, la de “la transformación del tabú impuesto por los colonizadores en un tótem absorbido, devorado y remodelado para adecuarse a las necesidades propias” (326). A pesar de las fricciones y los desgarramientos que se producen al interior de las obras analizadas, que terminan ambas con el triunfo de la cultura minorizada, sus autores expresan una clara apuesta por la traducibilidad, y una fe en la posibilidad de un diálogo intercultural.

Puentes sobre el mundo concentra varios libros en uno, ya que recoge, además del desciframiento acertado de universos transculturales y las representaciones simbólicas a las que han dado lugar, la trayectoria académica que lo ha hecho posible. La metodología crítica en la que este largo camino ha desembocado, refleja cabalmente el funcionamiento de su objeto de estudio: si las obras tienden un puente entre tradiciones poéticas y culturales, en su estudio dialogan las aportaciones teóricas occidentales con las propias de los contextos culturales latinoamericano e indio. Sin duda rinde semejante acercamiento, porque da cuenta de un tipo de literatura y de su dinámica, contribuyendo así al desarrollo de una línea de investigación intercultural. El único reparo a este admirable estudio, modelo de claridad, de lógica interna y de sólida documentación, podría ser su excesiva extensión, sobre todo en los capítulos dedicados a la exploración crítica, donde cada concepto queda explicado, explicitado y relacionado con los anteriores y posteriores. La parte práctica del libro, en la que se presentan los muy cuidados análisis de las novelas organizados según un contrapunteo de temas y elementos en el que se alternan la vertiente peruana y la india, aparece tarde y pierde, por tanto, algo de su eficacia porque ya ha habido tantos anuncios y referencias en páginas anteriores.

Por haberse basado en textos literarios de indiscutible calidad, la autora ha podido evitar el escollo de un discurso demasiado políticamente correcto. Por lo demás, no vacila en tomar partido por esas narrativas plurales, y se pronuncia a favor de una literatura que asuma un compromiso ético; una literatura que se postula “contra el esencialismo en la concepción identitaria, contra la estrechez, el simplismo, desde la asunción de que los seres humanos poseemos una identidad compuesta” (107). Prueba de su implicación personal han sido los viajes que ha emprendido, tanto al Perú como a la India, y la activa colaboración en la realización de su estudio de Vikram Chandra y de la viuda de José María Arguedas, Sybila Arredondo.

Señalamos, para terminar, que Dora Sales Salvador sabe, por experiencia propia, cuán compleja es la traducción de obras transculturales, al ser ella la co-traductora al castellano de *Love and Longing in Bombay*, segunda obra del mismo Vikram Chandra, además de ser la traductora de dos novelas de Manju Kapur, *Difficult Daughters* y *A Married Woman*.